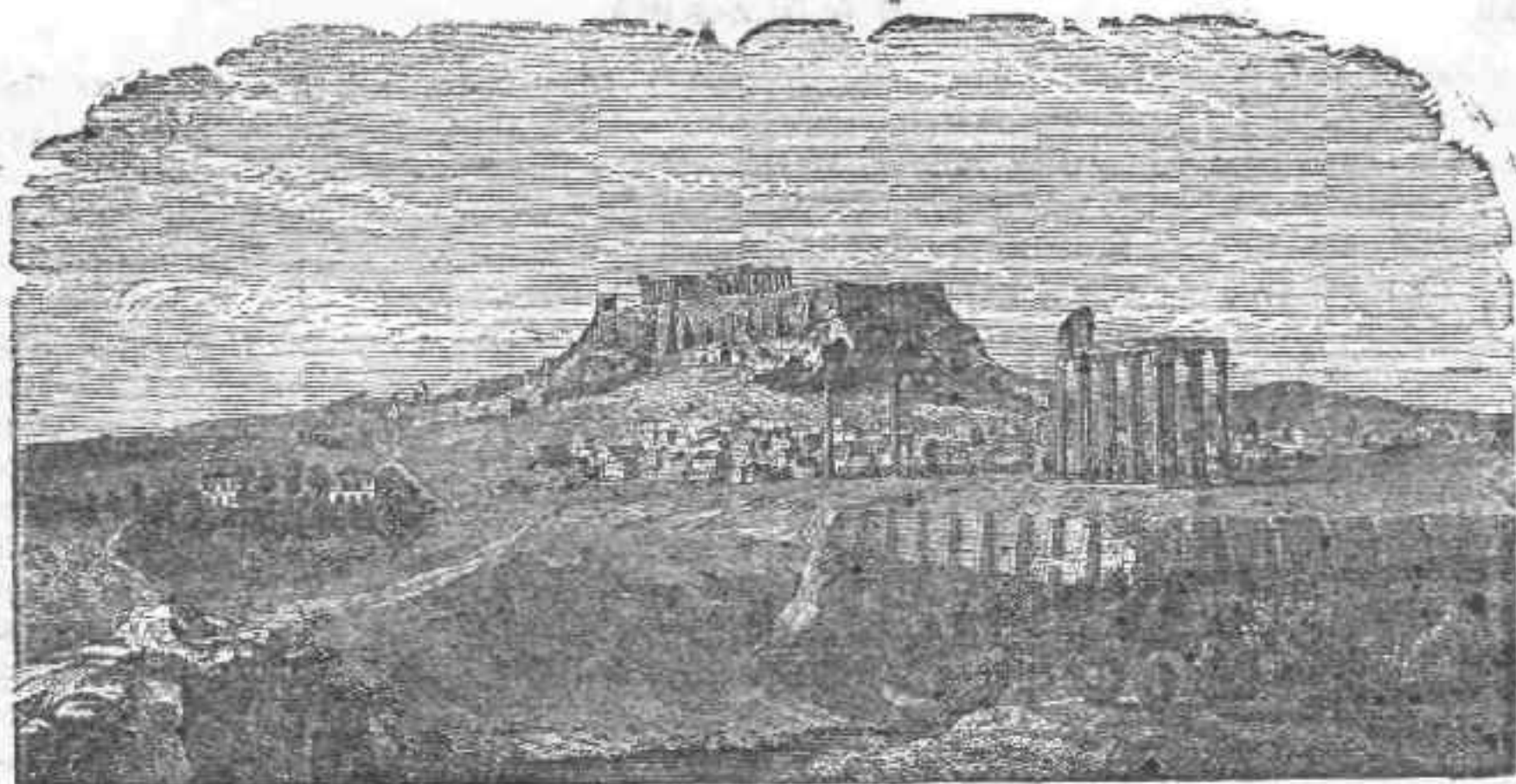

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1858.

ΤΟΜΟΣ Θ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 200.

ΜΕΛΕΤΑΙ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

τ. θ.

Η ΠΕΙΡΟΥ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἰδὲ φυλλάδ. 199.)

—*—*—

Γ'.

Ὁ Πολύβιος, διηγούμενος τὰς ἀμικρτίας τῶν Ἑλλήνων, ἀναφέρει ὅτι πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἐπέσχευ ἐπιιδία, καὶ συλλήθεον ὀλιγανθρωπία, ὥστε αἱ πόλεις ἐξερμώθησαν. Τὴν δὲ αἰτίαν τοῦ κακοῦ τούτου, κλύπτων τὴν ἀλήθειαν, ἀποδίδει εἰς τὴν βραθυμίαν καὶ φιλατρεμοσύνην τῶν ἀνθρώπων (1) ἐνῶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, αἱ φρικώδεις σφαγαὶ καὶ ἐξανδραποδίσσεις αἱ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων γινόμεναι, ὡς ὁ αὐτὸς ἐν πολλοῖς περιγράφει, ἀρκοῦσιν ἐν μέρει, ἵνα ἐξηγήσωσι τὴν ὀλιγανθρωπίαν ταύτην. Ἀκολουθῶν δὲ μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ῥώμης κατάκτησιν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, οἱ ὕπαιτοι καὶ ἀνθύπαιτοι τυραννοῦντες καὶ καταστρέφοντες τοσαύτην ἐρήμωσιν ἐπὶ ἡγεῖον, ὥστε ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πλουτάρχου ἡ Ἑλλὰς ἅπασα μόνις 3,000 ὁπλίτας ἐδύνατο νὰ χορηγήσῃ, ἐνῶ ἐπὶ τῶν Μηδικῶν μόνη ἡ πόλις τῶν Μεγάρων διὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην τοσοῦτον ἀριθμὸν προσέφερεν (2). Ἡ Ῥώμη μέχρι τῆς αὐτο-

κρατορίας, καθ' ἣν οἱ κατακτηθέντες λαοὶ εὗρον ἀνεσίν τινα, ὑπῆρξε τῶντι φωλεὰ ληστῶν, ὡς ἐκ τῶν τοῦ Πλουτάρχου καὶ ἐκ τοῦ Κικέρωνος αὐτοῦ καὶ ἄλλων δῆλον γίνεται.

Ἡ δὲ ἐρήμωσις τῆς Ἡπείρου ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου ἔτη μετὰ τὴν κατάκτησιν, ὁ Στράβων δὲν ἔκρινεν εὖλογον νὰ λαλήσῃ περὶ τῶν πλαίστων πόλεων αὐτῆς, διότι πᾶσαι ἐν ἐρείπιοις ἔκειντο. «Νυνὶ, λέγει, ἐρήμου τῆς πλαίστης χώρας γεγεννημένης καὶ τῶν κατοικιῶν, καὶ μάλιστα τῶν πόλεων ἡφανισμένων, οὐδ' εἰ δύναιτο τις ἀκριβοῦν ταῦτα, οὐδὲν ἂν ποιείη χρήσιμον διὰ τὴν ἀδοξίαν καὶ τὸν ἀφανισμόν αὐτῶν.» Μόνη ἡ Νικόπολις κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος εὐνδρεῖ· ὁ δὲ Καῖσαρ, ἵνα τὴν καταστροφή πόλιν οἰκουμένην, ἡναγκάσθῃ οὐ μόνον νὰ μετοικήσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀμβρακίας καὶ Ἀνακτορίου, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῆς Ἀμφίρσης καὶ τῆς Καλυδῶνος νὰ μεταφέρῃ, καὶ τὴν Αἰτωλίαν νὰ ἐρημώσῃ (1).

Ἐνεκεν τῆς τοσαύτης ὀλιγανθρωπίας ἐννοεῖται εὐκόλως τίνι τρόπῳ τὰ στίφη τῶν βάρβαρων ἠδύναντο νὰ διατρέξωσι τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, χωρὶς ν' ἀπαντήσωσιν οὐσιώδη ἀντίστασιν. Ἀφ' οὗ οἱ Γότθοι κατὰ τὴν τρίτην καὶ ἡμίσειαν περίπου ἑκατονταετηρίδα ἐδήλωσαν τὰς Ἀθήνας, μόλις δὲ οἱ ἀνδρεῖοι Λέξιππος καὶ Κλεόδημος ἀπεδίωξαν αὐτοὺς, μετέβησαν ἀκολούθως οἱ βάρβαροι εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐντεῦθεν θύοντες καὶ ἀφανίζοντες ἐβόρσαν εἰς Ἡπείρον, καὶ τὴν Νικόπολιν κατέστρεψαν· ἠδυνήθη ἴσως, ἡ πόλις αὕτη ν' ἀνακύψῃ ἐκ τῆς καταστροφῆς διὰ τῆς γενομένης συνδρομῆς ὑπὸ Ἰουλιανοῦ

(1) Πολύβιος excerpta L. XXXV. C. XXXVII.

(2) Πλουτάρχ. περὶ ἐκλεισπομένων χρηστηρίων.

(1) Πασαν. B. V. E. 23, καὶ VII 18, καὶ X 38.

τοῦ παραβάτου ἐν ἔτει 361, ὡς δὴλον γίνεται ἐκ τῶν τοῦ Θεοδορήτου καὶ Σωκράτους ἀνκυρομένων· ἀλλ' ὁ Ἀλαρίχος μετὰ τινα χρόνον ἐπὶ νῆα νέαν καταστράφη. Ἐν ἔτει δὲ 474 ἡ Ἡπειρος ἅπασα ἐλεηλατήθη ὑπὸ Γενσερίκου, καὶ ἐν ἔτει 552 ὑπὸ τῶν σλαβῶν τοῦ Τωτίλα. Αἱ ἀλλεπάλληλοι αὗται ἐπιδρομαὶ δὲν ἐπέτρεπον πᾶσι τὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Τωτίλα ἐπειρόησε νὰ κτίσῃ φρούρια, ἵνα καταφεύγῃσιν οἱ κάτοικοι αὐτῆς μέγχις οὗ φθάσωσιν αἱ αὐτοκρατορικαὶ δυνάμεις. Ὁθεν ὠχύρωσε καὶ ἐν Ἡπείρῳ τὴν Νικόπολιν, καὶ ἔκτισε φρούρια παρὰ τὴν Φοινίκην καὶ παρὰ τὴν Φωτικὴν· ἐπεσκεύασε καὶ ἀνενέωσε διάφορα ἄλλα, ἔκτισε δὲ καὶ νέαν, ἅπερ ὁ Προκόπιος ἐν τῇ περὶ κτισμάτων Ἰουστινιανοῦ ἀπαριθμεῖ (1).

Περὶ τὰ τέλη τῆς ἐκατονταετηρίδος ταύτης, τοῦτέστι τῆς ἑκτῆς, ἤρχισεν ἡ εἰσβολὴ εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Σλαβικῶν φύλων. Ὅτι δὲ τὰ φύλα ταῦτα εἰσέβαλον καὶ οὐκ ὀλίγον χρόνον διέμειναν ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις, οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία· μαρτυροῦσι περὶ τούτου Βυζαντινοὶ τινες ἱστοριογράφοι· ὁ δὲ ἐν ἔτει 980, ὡς εἰκάζεται, τὴν γεωγραφίαν τοῦ Στράβωνος εἰς ἐπιτομὴν ἀναγκάζων, λέγει, ὅτι « καὶ νῦν πᾶσαν Ἡπειρον καὶ Ἑλλάδα σχεδὸν καὶ Μακεδονίαν καὶ Πελοπόννησον Σκύθαι, Σλάβοι νέμονται (2) »· Ἀγνοῶ ὁποῖαν ἱστορικὴν ἀξίαν ἔχουσι ταῦτα· οὔτε δύναμαι νὰ ἐμφιλοχωρήσω ἐν τοῖς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορουμένοις, καὶ ἐκτυλίξω τὸν μίτον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου δεσμεύεται ἡ ἀλήθεια· ἀλλὰ τὰ Σλαβικὰ ὀνόματα πολλῶν ὀρέων, ποταμῶν, θέσεων καὶ χωρίων, αἶρουσι πᾶσαν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν.

Τὰ Σλαβικὰ ὀνόματα ἐπιπολάζουσι μᾶλλον ἐν τῇ Μολοσσίᾳ, ἐνθα πρῶτον εἰσέβαλον ἐκ τῆς Μακεδονίης ὁρμηθέντα τὰ φύλα ταῦτα· σπανιώτερά δὲ εἰσὶν εἰς τὰς παραλίους ἐπαρχίας τῆς Ἡπείρου. Ἐνν σημασίαν δὲ τῶν πλείστων Σλαβικῶν ὀνομάτων νομίζω, ὅτι καὶ αἱ ἐντελῶς κατέχοντες τὰς Σλαβικὰς διαλέκτους δυσκόλως δύνανται νὰ ἀνέμωσι· διότι αἱ παραδεχθέντες τὰ ὀνόματα ταῦτα Ἕλληνες, μὴ δυνάμενοι νὰ προσφέρωσι ταῦτα, καὶ μὴ γινώσκοντες τὰς σημασίας αὐτῶν, διέστρεψαν καὶ μετεποίησαν ἀγνωρίστως. Τίς, π. χ., ἤθελε φαντασθῇ ὅτι Τραπάτοδα, τὸ ὄνομα μιᾶς τῶν πηγῶν τοῦ ἐκατομπίχου Τομέρου, διαφθορὰ ἐστὶ τῆς λέξεως Dobra Voda, καλὸν ὕδωρ σημαίνουσα; Ἡ Ἑλληνικὴ μορφή τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομάτων τῶν χωρίων Ἰερομνήμου, Λιθίνου, Μονοθενδρίου, Κοσμῆρος, Γραμμένου, Λυκοστόμου καὶ διαφόρων ἄλλων ἐν τῇ Μολοσσίᾳ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπαρχίαις τῆς Ἡπείρου λίαν φανερά ἐστίν· ἀλλὰ τῶν ἀριθμῶν Σλαβικῶν ὀνομάτων Ποχδόρα καὶ Ποχδόριχνη, ὑ-

πάρειν σημαίνοντων, καὶ Πογογρινὴ ἐκ τοῦ Πογρίχ τοῦτέστι Παρώρειν μεταποιηθέντος, νὰ ζῇ τις νὰ εὕρῃ Ἑλληνικὴν καταγωγὴν, νομίζω ὅτι ἀκρίβειαν ὑποδεικνύει. Οὐδεὶς ἀμφισβῆλαι ὅτι αἱ εἰς βα καὶ βο κτητικαὶ καταλήξεις Σλαβικαὶ εἰσι, καὶ πλεῖστα ὀνόματα χωρίων τοιαύτην καταλήξιν φέροντα, ἀπντῶνται καὶ ἐν Ἡπείρῳ· καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι· καὶ καθὼς τὸ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ τῆς Πελοποννήσου χωρίον Ἀναστάτοδα ἐκαλεῖτο οὕτω, διότι ἀνήκεν εἰς τὸν Ἀναστάσιον, τοιοῦτοτρόπως τὸ ἐν Ζηγορίῳ Τσαπέλοδον ἐκαλεῖτο οὕτω, διότι ἀνήκεν εἰς τὸν Τσαπέλ, τοῦτέστι τὸν μαχαιρᾶν. Οὐδεὶς δὲ ἐραντάθη ἐπίσης ν' ἀναζητήσῃ Ἑλληνικὴν καταγωγὴν εἰς τὰ ὀνόματα τῶν χωρίων Γότιστα, Σούτιστα, Κριτζούνιστα, Σαδοβίτζα καὶ καθεζῆς. Τὸ ἐν τῷ πεδίῳ τῶν Ἰωαννίνων χωρίον Ζέλοδα καλούμενον ἐχρησίμευσε πιθανῶς ὡς ἀρχηγεῖον τῶν εἰσβαλόντων Σλάβων, μὴ δυνηθέντων ἴσως νὰ κυριεύσωσιν ἀμέσως τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων, διότι Ζέλοδα πρωτεύουσα (chef-lieu) σλαβιστὶ σημαίνει.

Μεταξὺ τῶν σπανιωτάτων Σλαβικῶν λέξεων τῶν ἐν τῇ λαλουμένῃ γλώττῃ ἀπαντωμένων εἰσὶ καὶ αἱ ποιμενικαὶ λέξεις, στάνη καὶ τζουπάνος. Διὰ τῆς λέξεως τζουπάνος διακρίνονται κυρίως ἐν Ἡπείρῳ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι οἱ σκηνοὶ ποιμένες, οἱ μεταναστεύοντες κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους· οἱ δὲ κατοικίδιοι, ὡς εἰπεῖν, ποιμένες, βοσκοὶ ἢ πιστικοὶ καλοῦνται· τζουπάνος δὲ σλαβιστὶ, ἀρχηγὸς σημαίνει ἢ καὶ ποιμὴν· καὶ ἴσως οἱ Σλάβοι, ὡς ἀρχηγοὶ ποιμνίων, ὀδηγοῦντες ταῦτα εἰς μεσημβρινωτέρας χώρας, εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἡπειρον καθὼς καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' εἴτε εἰρηνικῶς εἴτε καὶ ὡς στίφη πολεμιστῶν εἰς ἄλλας ἐποχάς, καὶ ὡς ληστρικαὶ συμμορίαι ἐνέβαλον εἰς τὴν χώραν, τὸ ἀληθές ἐστίν ὅτι διέμειναν πολὺν χρόνον, ὥστε νὰ ἐπιβάλλωσι Σλαβικὰς ὀνομασίας, ἐξαλείψαντες τὰς ἐγχωρίους· περίεργον δὲ ὅτι ἐνῶ οἱ Σάζονες, κατακτήσαντες τὴν μεγάλην Βρετανίαν, παρεδέχθησαν τὰς ὀνομασίας τῶν προκατεχόντων τὴν χώραν Κελτῶν, οἱ Σλάβοι ἐπέβαλον Σλαβικὰς ὀνομασίας εἰς τὰ πλεῖστα τῶν Ἑλληνικῶν χωρίων.

Ὅτι κερῶκησαν ἐν Ἡπείρῳ Σλαβικὰ φύλα, οὐδεμία ἄρα ὑπάρχει ἀμφιβολία· ἀλλὰ τίνι τρόπῳ ἐξέλιπον ταῦτα; Ἱστορικὰ τινα διδόμενα τείνουσι νὰ βεβαιώσωσιν ἡμᾶς ὅτι ἐξεβλήθησαν τῆς χώρας. Ἐθνολογικαὶ τινες σκέψεις καὶ ἄνευ τῶν ἱστορικῶν διδομένων ἀρκοῦσι πρὸς ὑποστήριξιν τῆς τῶν φύλων τούτων ἀποχωρήσεως· ὁ δὲ Ami-Boué (1), χωρὶς νὰ ἐγκύψῃ σπουδαίως εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, νομίζει ὅτι οἱ Σλάβοι ἀντικατέστησαν τοὺς ἀρχαίους κατοίκους καταστραφέντας, καὶ διὰ τοῦτο Σλαβία ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων ἡ Ἑλλάς ἐκλήθη· κατακτηθέντες δὲ ἀκολούθως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων οἱ ἑτερόχθονες οὗτοι, μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ παρεδέχθησαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν· καὶ οὕτω ἐμορφώθη ἡ νεοελληνική.

(1) Προκοπ. περὶ κτισμάτων. β. IV κ. I καὶ IV.

(2) Στράβων. γεωγραφικὸν τόμ. I σελ. 695, Συλλογὴ τῶν ἐπιτομῶν τοῖς πάλαι γεωγραφηθέντων.

(1) La Turquie d' Europe, tom. IV, pag. 212.

τούτέστιν ἡ Ἑλληνικὴ ἀποσλαβωθεῖσα (la langue grecque slavisée).

Ἀμέσως ἐκ πρώτης ὄψεως ἐννοεῖται τὸ ἀνυπόστατον καὶ ἀπαράδεκτον τῆς δοξασίας ταύτης· διότι ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία, ἣν ὁ εἰρημένος περιηγητὴς περιγράφει, ὀνομάζεται οὕτως, δὲν ἔπεται ὅτι καὶ Τοῦρκοι ἐν πάσῃ τῇ χώρᾳ ταύτῃ οἰκοῦσι. Γνωστόν ἐστιν, ὅτι εἰς διάφορα χωρία ἐπεβλήθη Τουρκικὸν ὄνομα ὑπὸ τῶν Τούρκων τῶν τὰ χωρία νεμομένων, ἀλλ' ἐπίσης βεβαιωτάτον ἐστὶν ὅτι οὐδέποτε Τοῦρκοι ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις κατέκησαν. Ἐκ πολλῶν δὲ δύναται τις νὰ πεισθῇ, ὅτι ὅλως ἀνυπόστατός ἐστιν ἡ δοξασία τοῦ Ami-Boué, ὅτι οἱ Σλάβοι μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν παρεδέχθησαν. Ὀλίγοι λόγοι ἀρκοῦσιν ἵνα ἀνατρέψωσιν ἐκ θεμελίων τὴν δοξασίαν ταύτην. Ποιμένες Λάκας κατέλαβον τὸν Πίνδον ἐκατέρωθεν μέχρι τῆς πρὸ αἰώνων ἐρημωθείσης Δολοπίας (Ἀτπρόποταμον), καὶ αὐτόσε ἐγκατεστάθησαν· ἀλλὰ, καὶ τοὶ ζῶντες μεταξὺ Ἑλλήνων πρὸ ὀκτακοσίων περίπου ἐτῶν, καὶ τὸν Θεὸν εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν λατρεύοντες, καὶ σχολαῖα Ἑλληνικά ἐν τισι χωρίοις καταστήσαντες, οὐχ ἦττον ἐξακολουθοῦσι μέχρι σήμερον τὴν Βλαχικὴν γλῶσσαν λαλοῦντες. Ἀλλ' ἐὰν οἱ Σλάβοι μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ προσέλαβον καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν Ἡπείρῳ, τίτι τρόπον ἐν Μακεδονίᾳ ἀπὸ τῆς ἑκτῆς περίπου ἑκατονταετηρίδος μέχρι σήμερον τὴν γλῶσσαν αὐτῶν διετήρησαν, ἐνῷ μετὰ τῶν Ἑλλήνων συζῶσι, καὶ τὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐκτελοῦνται; Ἐπέβαλον μὲν ὀνόματα Σλαβικά, ὅταν τὴν χώραν ἐξουσίαζον, εἰς τὰς πόλεις τὰς ὑπὸ Ἑλλήνων οἰκουμένας, οἷαι εἰσὶν ἡ Νιόουστα, ἡ Κόζανη, ἡ Σάτισσα κτλ., οὐχ ἦττον ὅμως ἔμειναν καθαρῶς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων διακεκριμένοι· ὅθεν εὐλόγως συμπεραίνομεν ὅτι τὰ Σλαβικά φύλα ἐκ τῆς Ἡπείρου ἐξεβλήθησαν· τὸ δὲ συζῆν ἐν ταῖς αὐταῖς πόλεσιν, ὡς ἐν Φιλιππουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ, τοὺς ἐν Ἑλληνικῇ, τοὺς δὲ Βουλγαρικῇ γλῶσσαν λαλοῦντας, καθίστησιν ἐπίσης ἀπαράδεκτον καὶ τὴν ἰδέαν τῆς συγχωνεύσεως. Διαιωνίσθη δὲ ἡ διάκρισις αὕτη ἀμφοτέρων τῶν φύλων, καὶ τοὶ τὴν αὐτὴν θρησκείαν πρεσβεύοντων, διότι πώποτε ἡ σπανίως ἐγίνοντο συνοικίαι μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀλλοφύλων, μέχρι πρὸ ὀλίγων χρόνων, ἔνεκεν προλήψεων τινῶν εὐκόλως ἐννοουμένων.

Ἡ γλῶσσα ἐστὶν ἀναντιρρήτως ὁ οὐσιωδέστερος χαρακτήρ ἐθνους τινος· ἵνα ἀνέρωμεν τὰς πηγὰς τῶν διαφόρων φύλων, λέγει ὁ Γουλιέλμος Χουμβόλδος, δεῖν νὰ μελετήσωμεν μετ' ἐπιστάσεως τὰς διαφόρους λαλουμένας γλώσσας· ἡ πρόοδος τῆς ἐθνολογίας καὶ ἐθνογραφίας ἀπέδειξεν, ὅτι κλιματικαὶ καὶ βιωτικαὶ (1) περιστάσεις μεταβάλλουσι καὶ ἀλλοιοῦσι τοὺς φυσικοὺς χαρακτῆρας τῶν ἀνθρώπων, ἡ δὲ γλῶσσα, λέγει ὁ Prichard (1) ὁ δεικνύμενος καὶ ἐμμονώτερός ἐστι τῶν χαρακτήρων· ὥστε δὲν θέλω φανῇ ἴσως ὑπερβολικῶς ἂν εἴπω, ὅτι οἱ ὑπὸ τοῦ διαστήματος τῆς Στοκχόλμης κοσμολόγου Reizius ὀρθόγναθοι προσαγορευόμενοι, ἅμα δὲ λευκοὶ καὶ ἰσότηριχες, ἐὰν διαμείνωσιν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας περὶ τὴν διακεκαυμένην ζώνην κατὰ τὴν μεσόγειον Ἀφρικὴν καὶ ἐκβαρβαρωθῶσι, πιθανόν νὰ καταντήσωσι πρόγναθοι, μέλανες καὶ οὐλότριχες, χωρὶς νὰ ἀπολέσωσιν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν γλῶσσαν αὐτῶν.

Ἐὰν συνέβαινε σύγκρασις καὶ συγχώνευσις τῶν δύο φύλων τοῦ τε Ἑλληνικοῦ καὶ Σλαβικοῦ, ἤθελεν μείνει ἐν τῇ λαλουμένῃ γλώσσῃ οὐχὶ ἀπλῶς ἴχνη τινὰ ἀσήμενα, ἀλλὰ πολλὰ λέξεις καὶ φράσεις πανόμοιοι. Καὶ τότε δὲν εἰδύνατο ὁ Ami-Boué νὰ ὀνομάσῃ τὴν λαλουμένην Ἑλληνικὴν ἀποσλαβωθεῖσαν· μᾶλλον δὲ δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων λαλουμένη γλῶσσα ἔχει ὁμοιότητά τινα κατὰ τὴν γραμματικὴν σύνταξιν τὸν ἀναλελυμένον μέλλοντα καὶ τὸ Ἀπαρέμφατον πρὸς τὴν Ἀλβανικὴν, τὴν ἐκ τῆς Ἰλλυρικῆς ἀπορρέυσασαν, θυγατρὸς ὡσαύτως τῆς Πελασγικῆς, ὡς ἐκ πολλῶν πιθανολογεῖται.

Καὶ ἐὰν ἡ γλῶσσα ὁ ἐμμονώτερός ἐστι χαρακτήρ ἐθνους τινος, οὐδεμία ὁμῶς ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὡς ἐκ τῆς αὐξήσεως ἢ ἐλαττώσεως τροπολογίας τε καὶ ποικιλίας τῶν ἰδεῶν ἔσκεν τῶν διαφόρων φάσεων τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἀνεξαρτήτως ξένης τινος ἐπιβροχῆς, ὁρίσται αὐτὴ ἐν χρόνῳ μεταβολὰς καὶ εἰς τὴν σημασίαν λέξεων τινῶν καὶ τὴν γραμματικὴν σύνταξιν καὶ τοὺς ἰδιωτισμούς· καὶ γελοῖον ἤθελεν εἶσθαι, ἐὰν ὁ μέλλον νὰ περιηγηθῇ τὴν Ἑλλάδα ἤθελε φαντασθῇ, ὅτι μετὰ εἴκοσι δύο αἰῶνας θέλει ἀκούσει λαλουμένην εἰς τὰς ἀγορὰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Αὐσίου. Ἐπὶ τοῦ Αὐσίου αὐτοῦ τῷ ὄντι ἠναγκαζόντο νὰ ἐρμηνεύωσιν ὅρους τινὰς καὶ λέξεις ἐκ τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος (2), διακόσια περίπου ἔτη μετὰ τὸν

αὐτοῦ τοὺς φυσικοὺς χαρακτῆρας τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς ἐαίνης, ὥστε νὰ καταστήτῃ ἀκριβὲς ὁρμὴν τὴν γωνίαν ταύτην εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τοῦ Belvedere. Ἐὰν ἐκ τῶν τριῶν κρανίων, ἅπερ ἐδουλόγησαν νὰ ἐπιτύχοι ἐκ τῶν ἀρχαίων τάφων τῆς Κορίνθου, καὶ ἐξ ὀλίγων τινῶν ἄλλων δύναμι νὰ κρίνω, πιστεύω ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐπαισθητὴ διαφορὰ μετὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν κρανίων καὶ τῶν νεωτέρων. Τὰ ἀρχαῖα Κελτικά κρανία, οἷα παρίστανται ἐν τῇ Βρετανικῇ Μουσείῳ ἥσαν σφῆδρα ἐπιμήκη, βαθμυδὲν δὲ διὰ τῆς ἐπιμήκειας καὶ τῆς προσόδου τοῦ πολιτισμοῦ ἠλαττώθη τὸ ἐπιμήκες εἰς τὰ Ἀγγλικά κρανία. Ἐν γένει εἰς ἡμᾶς ἡ ἱνδοευρωπαϊκὴ διάμετρος μόλις κατὰ 8 ἢ 10 γραμμὰς ὑπερέχει τῆς διαμετρηματικῆς· τοῦτ' αὐτὸ δὲ διακρίνα καὶ εἰς τὰ ὀλίγα ἀρχαῖα Ἑλληνικά κρανία. Ὁ μέσος ὅρος τῶν διαμέτρων τούτων, εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Εὐρωπαϊκὴν φυλὴν, παρουσιάζει διαφορὰν ἐνός δακτύλου καὶ ἑξ γραμμῶν (Dechamps, études des races humaines, pag. 100, Paris 1857).

(1) Ἄγνοῦν κατὰ πόσον αἱ πόλεις ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας βιωτικαὶ περιστάσεις τοῦ ἐθνους ἐπηρέασαν τοὺς φυσικοὺς χαρακτῆρας ἡμῶν. Βεβαίως ὁ Σκῆπας ἢ τις ἄλλος ἀγαλματοποιὸς δὲν ἐμάντηναι τὴν Κομπερικὴν γωνίαν, ἀλλ' εἶχε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν

(1) Prichard, histoire naturelle de l'homme, Tom. 1. pag. 178, traduit. française.

(2) Αὐτοῦ κατὰ ἱερωνόστον.

νομοθέτην τοῦτον. Ἐπὶ τοῦ Πολυβίου ἡ γλῶσσαις ὑπέστη οὐ μικρὰν μεταβολήν· εἰκοσι ὀκτὼ ἔτη πρὸ τῆς διαδόσεως τοῦ Σέρξου εἰς τὴν Ἑλλάδα, λέγει ὁ ἱστοριογράφος οὗτος, ἔγινεν ἡ πρώτη συνθήκη μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων· μετὰ δὲ διακόσια παντήκοντα περίπου ἔτη τηλικαύτη γέγονε διαφορὰ τῆς διαλέκτου καὶ παρὰ Ῥωμαίοις τῆς νῦν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ὥστε τοὺς συνετοιτάτους εἶναι μόλις ἐξ ἐπιστάσεως διακρίνειν (1). ὁ δὲ Στράβων λέγει, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἄλλοι ἄλλως κατὰ πόλεις διελέγοντο, ἐδόκουν δὲ διορίζειν ἅπαντες διὰ τὴν συμβῆσιν ἐπικράτειαν (2). Ὅθεν ἐξάγεται ὅτι ὅτε Πολύβιος καὶ Στράβων δὲν ἔγραφον τὴν λαλουμένην γλῶσσαν· αὕτη δὲ ἐκράθη ἐκ τῶν διαφορῶν διαλέκτων. Ἀλλὰ γνωστόν ἐστίν ὅτι εἰς τὴν κρᾶσιν ταύτην, ἕνεκεν τῆς ἐπιφανείας τῶν Μακεδόνων ἀπὸ Φιλίππου μέχρι Περσέως, συνεισέφερον οὐκ ὀλίγον καὶ τὸ Αἰολικὸν ἰδίωμα τῶν Μακεδόνων· διότι καὶ ἐν τῇ καθέδρᾳ τῆς Ἀττικῆς καλλιπερίας καὶ Ἑλληνικῆς εὐγλωττίας εἰσεχώρησεν ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος. «Ἐπιχωριάσαι κἄν ταῖς Ἀθήναις, λέγει ὁ Πολυδεύκης· ἐν τῇ λέξει Μαρτύλλῃ, τὴν Μακεδονικὴν διάλεκτον κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν Μακεδόνων.»

Ἐπὶ τῶν λαμπρῶν χρόνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ οἱ Ἀθηναῖοι μὴ ἐπιμιγνύμενοι μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, παρέτρεψαν τὴν γλῶσσαν, καὶ τὰ ἤθη εἰς τὸ μὴ ὁμογενές (3). Ὅθεν καὶ ἐκ τῶν Αἰτωλῶν, οἱ Ὀριονεῖς καὶ Ἀπόδοτοι ἀναμφιλέκτως Ἕλληνες ὄντες, ἀγνωστότατοι τὴν γλῶσσαν τοῖς Ἀθηναίοις ἦσαν (4). Ὡσαύτως εἰκάζομεν, ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν μετὰ πολλῆς δυσκολίας οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόουν τὴν γλῶσσαν τῶν Μακεδόνων (5). Ἐπὶ Φιλίππου δὲ τοῦ Δημητρίου ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Ναυπάκτου, ἐνθα συνεδρίαζε τὸ Παναϊτώλιον, οἱ Μακεδόνες ὁμόγλωσσοι τῶν Ἑλλήνων ἁπάντων παρίσταντο (6).

Δὲν ὑπάρχει δ' ἀμφιβολία ὅτι ἕνεκεν τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτήσεως τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἕλληνικοὶ λαοὶ ἔτι μάλλον συνεχωρεύθησαν, αἱ διαφοροὶ διαλέκτοι συνεκράθησαν, καὶ ὁμοιόμορφος ἡ λαλουμένη γλῶσσα κατήντησε. Διὰ δὲ τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Βυζαντίου, καθέδρας τῆς Αὐτοκρατορίας καταστάνας, ἡ γλῶσσα ἐπηρεάσθη ἐκ τῆς λαλουμένης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῶν βορείων ἐπαρχιῶν, ἥς τὸν μηχανισμόν καὶ τὴν γραμματικὴν σύνταξιν ἀγνοοῦμεν. Οὕτω, π. χ., ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Γαληνοῦ, δηλ. ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου πάντες οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν *Τίγρη* τὸν δημήτριον καρπὸν, τὸν ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων νῦν *βρίζαν* καλούμενον, καὶ μό-

νοι, λέγει ὁ Γαληνός, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Θράκες καὶ Μακεδόνες *βρίζαν* ὠνόμαζον αὐτόν (1). Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα μετατράπη εἰς τὴν λαλουμένην, ὡς πιθανώτατον φαίνεται, πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τοῦ στιχοποιῶ Πτωχοπροδρόμου, καὶ ἴσως πολὺ πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου καὶ τῶν Περσέων διάλογον τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους διασωθέντα, ἀναγνωρίζεται ἀριθμήτως ἡ καθ' ἡμᾶς λαλουμένη γυνδαία γλῶσσα (2). Ὅθεν συνάγεται, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐξέπεσεν εἰς τὴν λαλουμένην πρὸ τῆς ἐπιδρωμῆς καὶ ἐγκαταστάσεως τῶν Σλαβικῶν φύλων ἐν Ἑλλάδι. Κατέστη δὲ εἰς τοιοῦτον βιθμὸν ὁμοιόμορφος, ὥστε οἱ Ἕλληνες οἱ κάτοικοι τοῦ ἐν τῇ Ὀριεῖ κατὰ τὴν Ἡπειρὸν χωρίου Ἀρυμάδες, ἀενθα καὶ νῦν ἐρεῖδεται Ἑλλάδος ἀρχή, ἐννοοῦσι τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων τῆς Σινώπης, Κερασούντος καὶ Τραπεζούντος, τὴν αὐτὴν μορφήν καὶ γραμματικὴν σύνταξιν ἔχουσιν, ἂν καὶ οὐδέποτε Σλάβοι εἰς τὰς χώρας αὐτῶν διέμειναν· ἡ δὲ σύμπτωση αὕτη ἐκ θεμελίων ἀνατρέπει τὴν περὶ ἀποσλαβώσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ἰδέαν τοῦ Ami-Boué.

Ἡναγκάσθημεν ἵνα ἀποκλίνωμεν ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου, ἀναγκάζαν τὴν παρέκβασιν ταύτην νομίσαντες, ὅπως φθάσωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καὶ τοὶ Σλαβικῶν ὄντων τῶν πλείστων ὀνομάτων τῶν χωρίων, ἡ ὑπὸ τῶν Ἡπειρωτῶν καθ' ἡμᾶς λαλουμένη γλῶσσα σύγκρασις ἐστὶν ἐπίσης τῶν ἀρχαίων διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων· δύο δὲ ἢ τρεῖς Σλαβικαὶ λέξεις μόναι ἐν αὐτῇ διατηρούμεναι, μαρτυροῦσιν ὅτι οὐδεμία ἀνάμιξις τῶν ἑτερογενῶν φύλων συνέβη· ἐννοοῦσι δὲ πάντες οἱ Ἕλληνες τὴν ὑπὸ τῶν Ἡπειρωτῶν λαλουμένην γλῶσσαν, ὡς κατὰδῆλον γίνεται ἐκ τῶν τοῦ Βηλλαρά ποιημάτων, ἅτινα πάντες εἰ καθ' ἡμᾶς Ἕλληνες ἐννοοῦσιν, ἂν καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς κατωτάτης τάξεως τοῦ λαοῦ ἐγράφηναν. Ἀπαντῶνται δὲ καὶ ἰδιωτισμοὶ ἐν αὐτῇ καὶ λέξεις ἰδίαί, τὴν ἀρχαίαν μάλιστα καταγωγὴν τοῦ ἐνοικοῦντος φύλου ἐπιμαρτυροῦσαι. Οὕτω, π. χ., ἐν Ἰωνίνοις καὶ ἐν τοῖς Μολοσσῖσι χωρίοις *μάστακα* καλοῦμεν τὴν ὑπὸ πάντων καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων ἀκριθὰ καλουμένην· ἀλλὰ καὶ πρὸ δύο περίπου χιλιάδων ἐτῶν περὶ τὴν χώραν ταύτην οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ ἔντομον τοῦτον· διότι «Κλείταρχος φησὶν, ὅτι κατὰ Ἀμβρακιώτας *μάσταξ* καλεῖται ἡ ἀκρίς» (3).

Οἱ Θεσπρωτοὶ καὶ Μολοσσοὶ *πέλιον* καὶ *πελάγον* ἐκάλουν τὸν γέροντα (4). Ἐρεῖνε δὲ ἡ Πελαγονικὴ αὕτη λέξις ἐν χρήσει εἰς τὴν σύνθετον λέξιν *γερόπ. διακος*, ἐσχατόγηρον σημαίνουσιν, κα-

(1) Πολυβ. Β. III Κ. 22.

(2) Στράβ. Β. VIII C. Α'.

(3) Στράβων. αὐτόθι.

(4) Θεουκδ. Β. III, C. 94.

(5) Τὴν Μακεδονικὴν λέξιν ἄσπινον, ῥόδον σημαίνουσιν, δὲν ἐνόουν πιθανῶς οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλ' ἐνόουν βεβαίως τὴν λέξιν ἑκαλακρός, ὅ ἐστι φαλακρός, καὶ οὕτω καθέζετο.

(6) Tit. Livii L. XXXIX. C. 29.

(1) Γαληνοῦ περὶ τρωπῶν δυνάμεων τομ. VI σελ. 514 ἑκδοσ. Kuhn.

(2) Θεοφάνους σελ. 156 ἑκδοσ. Παρισίων.

(3) Ἴδε τὰ σχόλια εἰς τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου τῆς ἐκδόσεως Villoison IX, V. 324.

(4) Στράβ. fragmenta palatina Vaticana, tom. I, σελ. 274. Editeur Firmin Didot.

θός ἔμεινε καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ, ἐν ἣ οὐκ ὀλίγα ἐκ τῆς Πελαγονικῆς περιήλθον. Βασιῶν ὀνομάζουσιν ἐν Ἡπείρῳ τὴν μάμην καὶ πᾶσαν γραῖαν περιποιητικῶς· ἀλλὰ τίς ἀγνοεῖ τὴν Βασιῶν ἐν τῷ ὠραίῳ Πελαγονικῷ μυθεύματι τῆς Δήμητρος;

Καθὼς ἡ Ἰωνικὴ διάλεκτος ὑποδιχεῖτο εἰς ἑξ ἢ τέσσαρα τοῦλάχιστον ἰδιώματα, ἡ, ὡς εἶπεν, διαλέκτων παραλλαγίς, οὕτω φυσικῶς τῷ λόγῳ ὑποδιχεῖτο καὶ ἡ Αἰολικὴ καὶ Αἰολοδοδική, αἱ ἐκπᾶς τοῦ Ἰσθμοῦ λαλούμεναι, εἰς διαφόρους παραλλαγίς, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν χυδαίς (patois), ἀναλόγως τοῦ πολιτισμοῦ τῶν διαφόρων λαῶν· οἱ δὲ Ἡπειρώται ἐλάλουν Αἰολοδοδικὴν τινα διάλεκτον τάσῃ μᾶλλον, καθ' ὅσον οἱ ὑπεροικοῦντες τὴν Ἡπειρον εἰς τὴν δεξιὰν ὀχθὴν τοῦ Ἀῶν καθέκοντες λαοί, ἐν οἷς καὶ βάρβαροι ἦσαν τινες διγλωσσοί, καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν τοῖσι ἀνεμέμικτο, διαλέκτω παραπλησίως τοῖς Μακεδόσιν ἐχρῶντο, ὡς ὁ Στράβων σαφῶς ἀποφαίνεται. Ἐν δὲ τῇ διαλέκτῳ τῶν Ἡπειρωτῶν ὑπῆρχον ἀναμειβόμεναι καὶ ἰδιωτισμοὶ καὶ λέξεις τινες ἰδιαίτεραι. *Αὐτῶν* ὀνόμαζον τὸν σκύρον, ὡς ἀναφέρει ὁ παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ Σέλευκος (1), Ἀσπετον δὲ τὸν Ἀχιλλέα ὀνόμαζον ἐγχωρίῳ τῇ φωνῇ, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (2)· ἀλλὰ δὲν ἔπεται ὅτι ἡ ἐγχωρία φωνὴ τῶν Ἡπειρωτῶν ἦν ἄλλη τις ἢ Ἑλληνική· διότι καὶ οἱ Μεσσηνιοὶ κίρος ἐκάλουν τὸν στέφανον ἐγχωρίῳ τῇ φωνῇ, λέγει ὁ Πυθαγόρας (3), οὐδενὸς ἀμειβόμενου τὴν Δωρικὴν διάλεκτον τῶν Μεσσηνίων.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐνεκεν τῶν διαιρέσεων τοῦ αὐτοῦ ἔθνους εἰς διάφορα κράτη καὶ πολιτεύματα, καὶ εἰς διάφορον βαθμὸν πολιτισμοῦ, αἱ περὶ ἔθνητος ἰδέαι ἦσαν ὅπως οὖν συγκεχυμέναι. Οὐδαμῶς ἀποροῦμεν ὅτι ὁ Στράβων διακρίνει τοὺς Ἡπειρώτας ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ὁ δὲ παρὰ Στράβωνι Ἐφορος ὁριῶν τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον τίθησι. Βαρβάρους τοὺς Ἡπειρώτας ὀνόμασεν ὁ Θουκυδίδης τοὺς ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου συμμάχους τῶν Λακεδαιμονίων· ἀλλὰ καὶ ὁ Δημοσθένης βάρβαρον τὸν τὴν Ἀσίαν ἐξευγενίσαντα Μέγαν Ἀλέξανδρον ἐκάλεσεν, ἐνῶ ἐν τῷ Πανηγυρικῷ λόγῳ ὁ Ἰσοκράτης διαταλπίζει, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὡς Ἕλληνες ἀναγνωρίζουσιν οὐχὶ τοὺς τῆς αὐτῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς παιδείσεως μετασχόντας. Οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς ἐμπροσθεν εἴρηται, παρέτρεψαν τὴν γλῶσσαν εἰς τὸ μὴ ὁμογενές. Ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου οὖν Ἀθηναίου ὄντος οἱ ἀγνωστοὶ τὴν γλῶσσαν διὰ τὸν εἰρημένον λόγον, καὶ ἀπολίτουντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Ἡπειρώται, εὐλόγως βάρβαροι ἐκλήθησαν· ἀλλὰ τὰ Ἑλληνικὰ ὀνόματα Φώτιος καὶ Νικάνωρ τῶν στρατηγῶν τῶν Χαόνων, ὧν μυαῖαν ποιεῖται ὁ Θουκυδίδης αὐτός, καὶ τὰ λοιπὰ διασωθέντα κύρια ὀνόματα τῶν κατοίκων τῆς χώρας τῶν πόλεων καὶ θέσεων μαρτυροῦσι

περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Ἡπειρωτῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἄγνοια τῆς παρ' αὐτῶν λαλουμένης γλώσσης, ἀπέναντι τῆς παρατηρήσεως ταύτης καὶ τῶν λοιπῶν διδομένων, ἐστὶ λόγος ἀσκήσαντος καὶ ἀνίσχυρος νὰ γενήσῃ ἀμφιβολία τινὰ περὶ τούτου. Κατὰ τὰ μεθόρια ὁμοίως τῆς χώρας ταύτης περὶ τὴν Ἀιωντανίαν, ἐνθα νῦν οἱ Ἀγρίπιδες οἰκοῦσι, φύλον Ἀλβανικόν, καὶ τὴν Παρναϊάν, δὲν φαίνεται ἀπίθκνον ὅτι καὶ τὸ πάλαι ὑπῆρχεν Ἰλλυρικόν τι φύλον. Ἐν τῇ συνόδῳ τῇ περὶ εἰρήνης γενομένη ἐν Φοινίκῃ, μετὰ τὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἡπείρου Φιλίππου καὶ Ἀερότου, ὑπῆρχε καὶ τις Λάρδας καλούμενος (1)· τὸ δὲ ὄνομα τοῦτο ὁμοιάζει καθ' ὅλοκληρίαν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰλλυριοῦ Λέρδα τοῦ ὑπὸ Θουκυδίδου μνημονευμένου. Ἀλλ' ἐν περὶ τὰ ἄκρα τῆς Ἡπείρου κατῴκουν ἴσως καὶ τινες Ἰλλυριοί, οἱ κάτοικοι κυρίως τῆς χώρας ἦσαν Ἕλληνας. Ἕλληνας ὀνομάζει ὁ πατήρ τῆς ἱστορίας τοὺς Θεσπρωτοὺς (2). Ὡσαύτως πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων οἱ Δωδωναῖοι ἐδέχθησαν, λέγει, τὰ ἐκ τῶν ὑπερβορείων φερόμενα ἱερά (3). Ὁ Πολύβιος οὐδαμῶς τοὺς Ἡπειρώτας ἐκ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἀποχωρίζει (4)· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τὴν Ἡπειρον ἐστίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους θεωρεῖ, σαφῶς ἀποραινόμενος, ὅτι «ἡ Ἑλλὰς ἡ ἀρχαία ἐστὶν ἡ περὶ τὴν Δωδώνην καὶ τὸν Ἀχελῶνα» ὥσθιν γὰρ οἱ Σελλοὶ ἐνταῦθα, καὶ οἱ καλούμενοι τότε μὲν Γραικοὶ νῦν δὲ Ἕλληνας (5).

Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, σχετικῶς πρὸς τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὑπῆρχε πλείστη σχέσις καὶ συνάφεια μετὰ τὴν Ἡπειρωτῶν καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ὡς ἐκ τῶν τοῦ Ἡρόδοτου συνάγεται. Ὁ τύραννος τῶν Σικυωνίων Κλεισθένης προσεκάλεσε τοὺς ἀρίστους τῶν Ἑλλήνων εἰς διαγωνισμόν· ὁ δὲ ἀριστεύσας ἔμελλεν νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἀγχιλίππην. Μετὰ τὸ δὲ τῶν συνδραμόντων εἰς τὸν διαγωνισμὸν ἀρίστων Ἑλλήνων ὑπῆρξε, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, καὶ ὁ Μολοσσὸς Ἀλκων (6). Ὡσαύτως οἱ Μολοσσοὶ συμμετέσχον εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων σταλεῖσαν ἀποικίαν εἰς τὴν Ἰωνίαν (7)· ἀλλ' ἀκολούθως οἱ πρὸς τὸ Αἰγχεῖον κατοικοῦντες Ἕλληνας, προσπαλῶντες τῇ θηλάσῃ, καὶ ὄντες εἰς ἀέννησον σχέσιν μετὰ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας, ἐστίας τοῦ τότε πολιτισμοῦ, προήχθησαν ἐγκρίτως εἰς τὸν πολιτισμὸν, καὶ κατὰ τὰ ἔθνη καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτὴν ἀναγκαίως μεταβολάς τινας ὑπέστησαν. Οἱ δὲ Ἡπειρώται,

Οἱ οὐκ ἴσασιν θάλασσαν

ἀνέρες, οὐδὲ θ' ἀλίσσιν μεμιγμένον εἶδωρ ἔδουσι,
ὡς ὁ Ὅμηρος λέγει, ἔμειναν ἀπολίτευται καὶ ὡς

(1) Ἀθην. Β. XI. 500.

(2) Πλούτ. βίος Πέρσου.

(3) Παιον. Ἀσκαρὶκὰ Ε. ΚΖ'.

(1) Τὴν Livii I. XXIV, C. XII.

(2) Ἡρόδοτ. Β. II Κ. 56.

(3) Ἡρόδοτ. Β. IV Κ. 33.

(4) Πολύβ. Β. II Κ. 8.

(5) Ἀριστοτέλ. Μετὰφ. Β. I. 14.

(6) Ἡρόδοτ. Β. VI Κ. 27.

(7) Ὁ αὐτ. Β. I. C. 116.

εἰπεῖν Πελασγότεροι. "Οτι δὲ οἱ κάτοικοι τῆς Ἡπείρου Πελασγοὶ ἦσαν, τοῦτο ἀναμφισβήτητόν ἐστιν· ἀλλὰ καὶ οἱ Δρύορες, καὶ οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ Ἴωνες αὐτοὶ ἐκ Πελασγῶν εἶλκον τὸ γένος (1), καὶ ἡ Ἑλλάς ἅπασα Πελασγία ἐκαλεῖτο, λέγει ὁ Ἡρόδοτος (2). "Οθεν τὰ περὶ τῆς ἀγνοίας τῆς γλώσσης τῶν κατοίκων τῶν Πελασγικῶν πόλεων Σκυλάκης καὶ Πλακίης ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἱστοριογράφου εἰρημένα εὐκόλως ἐρμηνεύονται. "Οταν δὲ τις ἐξ ἐπιστάσεως διευκρινήσῃ, ὅ,τι ὁ Στράβων καὶ ἰδίως Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς (3) περὶ Πελασγῶν ἀναφέρουσι, θέλει ἀνευδοιάστως παραδεχθῆ ὅτι οἱ μὲν Πελασγοὶ ἦσαν Ἕλληνες βάρβαροι, οἱ δὲ Ἕλληνες Πελασγοὶ ἐξευγενισθέντες. Διὰ δὲ τῶν εἰρημένων δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν, τίνι τρόπῳ ὁ τε Ἐφορος, ὁ Στράβων καὶ Διονύσιος ὁ Καλλιφώντος τὴν Ἡπειρον ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν κατέλιπον.

Ἦρχισαν δὲ οἱ Ἡπειρώται νὰ προάγουνται εἰς τὸν πολιτισμὸν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, χάρις εἰς τὴν δι' αὐτοῦ προκύψασαν συνάφειαν μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων. Ἰστοροῦσι τὸν Θάρυπον τὸν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ὑπὸ τοῦ Σαβυλίνθου ἐπιτροπευόμενον, πρῶτον Ἑλληνικῆς γράμματος, ἤθεσι καὶ νόμοις φιλανθρώποις διακοσμησάς τὰς πόλεις (4). Ἐνεκεν δὲ τῆς ἀνανεωθείσης σχέσεως μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἤρχισαν ἔκτοτε μᾶλλον νὰ ἐργάζωνται αἱ Δωδωνίδες ἱερεῖαι· οἱ Ἀθηναῖοι μάλιστα διαφερόντως ἐσέβοντο τὸ Δωδωναῖον μαντεῖον, καὶ συνεχῶς θεοπρόπους εἰς αὐτὸ ἀπέστελλον· ὁ δὲ Πausanίας μνεῖαν ποιεῖται διαφόρων περιστάσεων, καθ' ἃς οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ Δωδωναίου Διὸς τοὺς χρησμοὺς ἐζήτησαν, καὶ ἰδίως ὅτε τὸν κατὰ τῶν Συρρακουσῶν πόλεμον ἐπεχείρησαν, καὶ τὴν εἰς Σικελίαν ἀποικίαν ν' ἀποστείλωσι διενόηθησαν (5). Καὶ ὁ Δημοσθένης ὡσαύτως ἐν τῷ κατὰ Μειδίου λόγῳ μνημονεύει διαφόρων ἐκ Δωδώνης μαντευμάτων· ὁ Ζεὺς δ' ἐτάττε νὰ ἀποστείλλωσιν αὐτῷ οἱ Ἀθηναῖοι διάφορα δῶρα, βουῆς δηλαδὴ καὶ ἄλλα ἱερεῖα, ἰδίως δὲ ἐπρόντιζε περὶ τῆς Διώνης τῆς Πελασγικῆς τοῦ συμβίας, πρὸς ἣν ἔπεμψαν καὶ τράπεζαν χαλκὴν· οἱ Ἀθηναῖοι δὲ κυρίως ἐπειρῶντο διὰ τῶν δῶρων τούτων νὰ ἐξασκῶσιν ἐπιβρόχην εἰς τὴν Ἡπειρον, ὡς ἑκτινος χωρίου Ὑπερίδου τοῦ ῥήτορος διαφρίνεται. Διηγεῖται δὲ ὁ ῥήτωρ Ὑπερίδης ἐν τῇ ὑπὲρ Εὐξενίππου εἰσαγγελίας ἀπολογίᾳ, ὅτι ὁ Δωδωναῖος Ζεὺς προσέταξε τοῖς Ἀθηναίοις ἐν τῇ μαντείᾳ τὸ ἄγαλμα τῆς Δωδώνης ἐπικρασμήσαι· διὸ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν πολὺν καὶ πολυτελεῆ κόσμον καὶ ἄλλην θεωρίαν· ἡ δὲ Ὀλυμπιάς ἡ ἀδελφὴ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μολοσσῶν Βασιλέως καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐγκλήματα τοῖς Ἀθη-

ναῖοις ἐποιεῖτο, ὡς ἡ χώρα εἴη αὐτῆς ἡ Μολοσσία, ἐν ἣ τὸ ἱερὸν ἦν. Τὸ Δωδωναῖον τοῦτο μαντεῖον ὡς τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἐν Ἑλλήσι χρηστηρίων, καθ' ἃ ὁ Ἡρόδοτος λέγει (1), ἔχαιρε μεγίστην ὑπόληψιν· διὸ καὶ ὁ Λύσανδρος ἐπειράθη νὰ τὸ διαφθείρῃ πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν του (2)· οὐχ ἦττον ὁμοῦς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε τὰ πρωτεῖα, οὐχὶ διότι ἦν ἀψευδέστερον τοῦ Δωδωναίου, ἀλλὰ διότι ἦν κεντρικώτερον καὶ ἐν τῷ ὁμφαλῷ τῆς γῆς καίμενον, ὡς ὁ Στράβων λέγει (3). Ἰσως δὲ καὶ διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῶν Ἴωνων εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων· διότι ὁ Ἀπόλλων θεοῦ μᾶλλον Ἰωνικῇ ὑπῆρξεν.

Δ'.

Γράφων τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐν παρέργῳ καὶ διὰ βραχείων, ἐξηρχόμην μὲν ὅλως τῆς σφαίρας τῶν συνήθων ἐργασιῶν μου, εὗρισκον ὁμοῦς παραμυθίαν τινὰ εἰς τὰ πολλὰ καὶ ἄλλεπάλληλα ἀτυχήματα τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς μου. Ἐκρίνα δὲ εὐλογον εἶνα δημοσιεύσω ταῦτα, οὐχὶ διότι ἀποδίδω ἀξίαν τινὰ, ἀλλ' εἶνα κεντήσω τὸν ζῆλον τῶν περὶ ταῦτα ἀσχολουμένων συμπατριωτῶν μου, οἱοὶ ὁ κύριος Σεμιτέλος ὁ τὰ Ἡπειρωτικὰ ἀξιολόγως συγγράψας, καὶ ὁ Κυρ. Ἀραβαντινὸς ὁ τὴν χρονογραφίαν τῆς Ἡπείρου πέρυσι δημοσιεύσας. Ὁ συγγραφεὺς μάλιστα τοῦ πονήματος τούτου, ἐν Ἰωννίνοις διαμένων, δύναται, ἐπιχειρῶν ἐνίοτε ἐκδρομὰς ἀνὰ τὴν χώραν, νὰ ἀνακαλύψῃ ὀνόματα ἀρχαίων πόλεων ἢ χωρίων εἴτε ἐξ ἐπιγραφῆς τινος, εἴτε ἐξ ὀνομασίας εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν κατοίκων διατηρουμένης. Καὶ τὰ πρὸ αἰώνων ἀλλὰ ἐρείπια δύνανται ἐνίοτε νὰ ἀπαντήσωσιν εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ μαρτυρουμένου εἰς τὴν θίαν αὐτῶν φιλοπάτριδος.

Ἄλλ' ἐὰν ὁ Κύριος Ἀραβαντινὸς δὲν ἐνέκυψεν εἰς τὴν ἐρευναν τῆς ἀρχαίας χωρογραφίας τῆς Ἡπείρου, οὐχ ἦττον ὁμοῦς κατέστη πολλῶν ἐπαίνων ἄξιος ὡς κατὰβιβάων πολλὰς προσπάθειας πρὸς συλλογὴν διαφόρων ἱστορικῶν γεγονότων νεωτέρας μὲν ἐποχῆς, ἀνεκδότων ὁμοῦς καὶ ὅλως ἀγνώστων. Ἄν δὲ καὶ αἱ διάφοροι πολεμικαὶ πράξεις αἱ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν λαβοῦσαι χώραν ἐν Ἡπείρῳ δὲν ἀπαρτίζουσιν μέρος τῆς ἱστορίας τῆς χώρας ταύτης, εἰ μὴ μόνον καθ' ὅσον ἡ νέα Ἡπειρος ἐχρησίμευσεν ὡς στάδιον τῶν πράξεων τούτων, οὐχ ἦττον ὁ τῆς Χρονογραφίας συγγραφεὺς, ἀφηγούμενος ἐν τάξει καὶ ἀκολουθίᾳ τὰ ἄθλα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατέστησεν ἐφικτὸν τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας τοῖς πλείστοις τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ· ἀνέδειξε δὲ ἅμα τὴν στρατηγικὴν εὐφυΐαν καὶ πολεμικὴν ἐμπειρίαν τῶν στρατηγῶν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας κατ' οὐδὲν κατωτέρων τῶν ἀρχαίων στρατηγῶν τῆς Ἑλλάδος· καὶ ἐθριάμβευσε βεβαίως ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τῶν ἐκ τῆς Δύσεως, τῆς

(1) Ὁ αὐτ. Β. I, C. 56. καὶ VII 25. καὶ VIII 44.

(2) Ὁ αὐτ. Β. II, C. 58.

(3) Ὁρα Διον. Αλ. Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας. Β. I Κ. 17.

(4) Πλουτ. Πύρρος.

(5) Πausan. Β. VIII. Κ. II.

(1) Ἡρόδ. Β. II. κεφ. 52.

(2) Πλουτ. Βίος Λυσάνδρου.

(3) Στράβ. Β. IX τομ. 2. σελ. 273 ἐκδ. στερεότυπος.

* Ἀρκτου καὶ τῆς, Ἀνατολῆς εἰσβαλόντων πολεμίων, ἐν ἡ φιλοπρωτίᾳ καὶ φιλαρχίᾳ, τὰ μέγιστα ταῦτα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐλαττώματα, δὲν διήγειρον ἐμφυλίους πολέμους καὶ ἐσωτερικοὺς σπαραγμούς· ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Γεώργιον νὰ ἐκφέρῃ τὴν πικροτάτην καὶ σκληροτάτην δι' ἡμᾶς ἀπόφασιν, ὅτι δηλαδὴ, πυδαιμόνησαν οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν βάρβαρον καὶ τυραννικὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων καταστρεφόμενοι πρότερον ὑπὸ τῆς ἀναρχίας.

Ἐν τῇ δευτέρῳ τόμῳ τῆς Χρονογραφίας ὁ συγγραφεὺς καταχώρισε καὶ στατιστικοὺς πίνακας τῆς Ἠπείρου, ὧν τὴν ἀκριβείαν, φρίνεται, δὲν ἐκρινεν ἀναγκαίαν. Προσέθηκε δὲ καὶ δύο Μονογραφίας· καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περὶ τῆς Ἑλληνικωτάτης καὶ κατὰ τοὺς φυσικοὺς χαρακτῆρας καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐνοικούντων (1) Πέργας, τῆς ἀπανθρώπως πωληθείσης εἰς τὸν τύραννον διὰ τὸν ὁδὸν μὴ γίνῃ ἀρχὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἀπελευθερώσεως καὶ ἀνεξαρτησίας, πραγματεύεται· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ περὶ τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ πόλις αὕτη, λέγει, ὑποστηρίζων ἦν ἐξέφρασσα γνώμην πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συνεδρίῳ, δὲν ἔσχε τὸ ὄνομα τοῦτο (Ἰωάννινα) ἐξ αὐτοκράτορος τινος ἢ ἀνακτος Ἰωάννου, μὴ ὑπάρχοντος τοιοῦτου πρὸ τῆς κτίσεως αὐτῆς. Μὲ φρίνεται δὲ ὅτι Γιάννινα, ὡς χυδαίως λέγεται, οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ Ἰωάννιν, ἀπαραλλάκτως ὡς ὁ Ἰωάννης Γιάννης καὶ τὸ ἰῶτα Γιῶτα προφέρεται. Ἀλλὰ πότε ἐκτίσθη ἡ πόλις αὕτη; ἰδοὺ τὸ ζήτημα, ὅπερ μέχρι τοῦδε ἔμεινεν ἄλυτον. Ἡ πόλις αὕτη ἀναφέρεται οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐνῶπτην ἐκατονταετηρίδα, ὡς εὐλόγως λέγει ὁ Κ. Ἀραβαντινός, δηλαδὴ ἐπὶ Φωτίου τοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐξόδομην. Ὁ Baudari, πρὸς δὲν παραπέμπει ὁ Πουκεβίλλης, μνείαν ποιεῖται ἐκθέσεως Ἀνδρονίκου τοῦ Αὐτοκράτορος περὶ ἐπισκόπων, ἐν ᾗ ἀναφέρονται ἐπίσκοποι Ἰωαννίνων μέχρι τοῦ ἔτους 673. Ὅθεν δέον ἵνα ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐκατονταετηρίδος ταύτης ἢ καὶ πρότερον. Γινώσκουμεν ἐν τούτοις, ὅτι μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Γωτίλα (κατὰ τὸ 552 ἔτος συμβῆκεν) ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς συνέλαβε τὴν ιδέαν, ἵνα κτίσῃ διάφορα φρούρια, ὥπως καταφεύγωσιν ἐν αὐτοῖς οἱ ὑπῆκοι τῆς αὐτοκρατορίας ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῆς. Ὁ Προκόπιος, ἐν τῇ περὶ κτισμάτων Ἰουστινιανοῦ συγγράματι, πραγματευόμενος περὶ τῶν φρουρίων τούτων ἀναφέρει κατ' ὄνομα καὶ τὰ ἐν τῇ παλαιᾷ Ἠπείρῳ, τὰ μὲν ἀνανεωθέντα, τὰ δὲ τότε ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος κτισθέντα (2). Πρὸς τούτοις ἀναφέρει, ὅτι «ἦν καὶ τις πόλις ἀρχαία ὕδασιν ἐπιεικῶς κατακρηρῆς οὔσα, ὀνόματός τε τῆς τοῦ χωρίου φύσεως Εὐροία ἀνέκαθεν ὀνομαζέτο· ταύτης δὲ τῆς Εὐροίας οὐ πολλῷ ἀποθεν λίμνη κέχυται, καὶ νῆσος κατὰ μέσον ἀ-

νέχει καὶ λόφος αὐτῇ ἐπανέστηκε διαλείπει δὲ ἡ λίμνη τοσοῦτον, ὅσον τινὰ ἐν τῇ εἰσόδῳ μοῖραν τῇ νήσῳ λελεῖσθαι· ἐνθα δὲ ὁ βασιλεὺς τοὺς τῆς Εὐροίας μεταθεῖσας οἰκήτορας· πάλιν ὁχυρωτάτην οἰκοδομησάμενος ἐταιχίσατο. » Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης τοῦ Προκοπίου συνάγεται, ὅτι ὁ Χερρόνησος ζῶν χωρὸς, ἐνθα ἡ νῆα πόλις τῶν Εὐροίων ἐκτίσθη, τὸ τῶν Ἰωαννίνων φρούριον ἐστὶ. Οὐδὲ δύναται τις νὰ φαντασθῇ, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς μικρᾶς λίμνης τῆς Ζαραβίνης καλουμένης, ἐνθα οὔτε Χερσόνηστος οὔτε ἔχνη φρουρίου σώζονται. Ὁ Προκόπιος, ἐν ᾗ κατ' ὄνομα ἀναφέρει τὰ λοιπὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κτίσματα, ὡς εἴρηται, δὲν λέγει πῶς ὀνομασθῇ ἡ νῆα πόλις τῶν Εὐροίων, οὔτε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ τὰς ὀνομασίας τῶν λοιπῶν κτισμάτων γινώσκων ἠγνόει τὴν τῆς πόλεως ταύτης. Ἡ δὲ σιωπὴ αὕτη τοῦ ἱστοριογράφου, καὶ περὶ δυσεξήγητος οὔσα, ἐστὶ μᾶλλον τὴν περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως εἰκοτολογίαν ὑποστηρίζει. Εἰκάζομεν δὲ ὅτι οἱ Εὐροεῖς ἔκτισαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τοῦ Δωδωναίου Διός, ὡς συνήθως συνέβαινε, χριστιανικὸν ναὸν, ἀφιερῶσαντες αὐτὸν καὶ τὴν πόλιν εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον. Καὶ ἄλλα κτίσματα ἐκ τῶν ἀνανεωθέντων ἐν Ἠπείρῳ ἀφιερωμένα ἦσαν εἰς ἁγίους, τὸ μὲν εἰς τὸν ἅγιον Δονάτον, τὸ δὲ εἰς τὸν ἅγιον Σαβῖνον (1). Ἐκ τῆς ὀνομασίας ὁ ἅγιος Ἰωάννης μετεσχημάτισαν ἐπὶ τὸ εὐφρονότερον καὶ ἑλληνικώτερον οἱ Ἕλληνες Εὐροεῖς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως αὐτῶν, καλέσαντες αὐτὴν Ἰωάννινα. Ἦχει δὲ εὐφρονώτερον τὸ ὄνομα τοῦτο, ἢ ἂν ἔλεγον Ἰαννούπολις· καθὼς ἤθελεν εἰσθαι ἑλληνικώτερον ἂν τὰ ἐν τῷ Πόντῳ τῆς μικρᾶς Ἀσίας Εὐχαΐτα, τὰ εἰς τὸν ἅγιον Θεόδωρον ἀφιερωθέντα, μετωνομάζοντο Θεοδώρια ἀντὶ τοῦ Θεοδώρουπουλις, ὡς μετωνομάσθησαν. Νομίζω δὲ, ὅτι δὲν θέλει φανῇ παράδοξος ἡ εἰκασία αὕτη περὶ τῆς ἀφιερώσεως τῆς πόλεως ταύτης εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην, καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἁγίου τούτου δημιουργηθείσης ὀνομασίας, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον κατὰ τὴν ἐκτὴν ἐκατονταετηρίδα, καθ' ἣν νομίζομεν ὅτι ἐκτίσθη ἡ πόλις, ἐνισχύθη τὰ μέγιστα ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, καὶ κατεδιώχθη ἡ καλουμένη εἰδωλολατρεία. Ἐσπερώθη μὲν ὁ χριστιανισμὸς ἀπὸ τῆς τετάρτης ἡδὲ καὶ πέμπτης ἐκατονταετηρίδος, καθ' ἣν συστήματα ἀγάμων ἱερέων ἐπλήρουν πόλεις καὶ κώμας, ὡς λέγει ὁ Ζώσιμος (Ἱστορ. V. 23), οὐχ ἥττον ὁμῶς ὑπῆρχον εἰσέτι καὶ τινες τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν πρεσβεύοντες, καὶ ἔθιμά τινα τῆς ἀρχαίας θρησκείας τὸν χριστιανισμὸν μαινόντα· ὅθεν ὁ Ἰουστινιανὸς εὐσεβεστέρους τοὺς χριστιανοὺς κατέστησε, τὴν ἀρχαίαν πίστιν παντὶ σθένει καταδιώξας. Ἐν ἔτει 553 συνεκροτήθη Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἣτις καὶ τὰς ἀθώας ἐορτὰς τοῦ τρύγον ὡς ἀποζούσας Ἀθηνείων καὶ Διονυσίων κατήργησε, καὶ τὰ προσωπεῖα κατὰ τὴν ἀποκρέω ἀπηγόρευσε. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκατονταετηρίδα διὰ αὐτοκρα-

(1) Παράδοξος ὁ ἐπισκοπεύων τὴν Πέργαν Πουκεβίλλης πρὸ τῆς πωληθείσης αὐτῆς ὀνομάζει τοὺς Περγίαντες Peperlades albanais (Voyage, chap. XXXII).

(2) Προκοπίου περὶ κτισμάτων B. IV, K. IV.

(1) Προκοπ. B. IV K. IV.

τορικοῦ διατάγματος ἐξωρίσθησαν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν οἱ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν ὑποστηρίζοντες φιλόσοφοι Εὐλάλιος, Διμάστιος καὶ λοιποὶ ἑπτὰ τῶν ἀριθμῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐγχειρίδιον τοῦ Ἐπικτήτου σχολιάσας Σιμπλίκιος. Πᾶσαι τοίνυν αἱ παρατηρήσεις καὶ σκέψεις αὗται ἐνισχύουσι τὴν δόξαν ἡμῶν, ὅτι οἱ εὐσεβεστάτοι Εὐροεῖς Ἰωάννινα ἐκάλυσαν τὴν νεόδμητον πόλιν διὰ τῆς εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην ἀπειρώσεως αὐτῆς, εἴτε οἰκοθεν, εἴτε τοῦ Αὐτοκράτορος αὐτοῦ ἐπινεύσαντος. Ἀλλὰ ποῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Εὐροία; Δέον ἵνα ἀναζητήσωμεν τὰ ἐρείπια ταύτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Ἰωαννίνων, διότι αὕτη οὐκ ἀποθεν ἔκειτο. Περὶ τοῖς Ἰωαννίταις σώζεται δόξα ἐκ παρχδόσεως, ὅτι οἰκήτορες τῆς Βαλλῆς εἰς Ἰωάννινα μετώκησαν· οὐδεμίαν ἄλλην χώραν ὕδασι ἐπισικῶς κατακορῆς ὑπάρχει, ὡς ἡ χώρα, ἐν ᾗ καίτι· ἡ Βελλᾶ. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸς κἄταντες μέρος ἀπὸ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς πηγάζει ἀρθονώτατον ὕδωρ, ὅπερ μετὰ τῶν λοιπῶν βύζων τῆς κατὰρρύτου κοιλάδος ἀποτελεῖ τὸν ποταμὸν Θύαμιν. Ἀλλ' ὁ Πουκεδίλλης καὶ οἱ λοιποὶ περιηγηταὶ ἀναφύρουσι τὰ ἐρείπια ταῦτα ὡς εἰς τὴν Φωτικὴν ἀνήκοντα καὶ ἐν τῷ χάρτῃ ὡσαύτως τοῦ Κεϊπέριου Φωτικῇ σημειοῦται, ἐνθα τὰ ἐρείπια ταῦτα. Ὁ δὲ Προκόπιος λέγει ὅτι ἡ Φωτικὴ ἐν τῷ γθαμλῷ τῆς γῆς ἔκειτο, ὕδασι περιρρέομένη τῇδε λιμναΐζουσιν· ἐγγυτάτῃ δὲ αὐτῆς εἰς ἀνάντες χωρίον καὶ ἰσχυρὸς ὄρθιον ὁ Ἰουστινιανὸς φρούριον ἐδείκνυτο. Τὰ δὲ τῆς Βελλᾶς ἐρείπια καίτι· εἰς τὰς ὑπαραίας βουνοῦ εἰς ὑψηλὴν ὀπωσὺν θέσιν, καὶ οὐχὶ εἰς χωρίον γθαμλὸν καὶ ἐλῶδες. Αἱ σκέψεις αὗται γεννῶσι πολλὴν ἀμφιβολίαν περὶ τῶν ἐρειπίων τούτων ὡς εἰς τὴν Φωτικὴν ἀνηκόντων, καὶ μᾶλλον πιθανολογοῦσι τὴν ιδέαν ὅτι ἡ Εὐροία ἐνταῦθα ἔκειτο. Δὲν ἡδὺν ἠθὴν νὰ ἀνέρω τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος Βελλᾶ· περιέρχον δὲ ἐστὶν ὅτι καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ ὑπάρχει χωρίον Βελλᾶ καλούμενον· ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Καλαβρύτων πρὸς τὴν Λίγυαλίαν· ἐπίσης καὶ χωρίον Σουθενᾶ (1) καλούμενον ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ τῆς Πελοποννήτου καίτι, καθὼς καὶ ἐν Ἑπερῷ οὐχὶ μικρὰν τῶν ἐρειπίων τῆς Βελλᾶς ὑπάρχει χωρίον τοῦ Ζαγορίου γνωστὸν ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ κοιλάς, περὶ ἣ καὶ τὰ ἐρείπια τῆς Βελλᾶς, ἔνθεν τῆς ἀρθονίας τῶν

ὕδατων τὸ πάλαι πολυανθρωποτάτῃ ὑπῆρξεν· διότι καὶ περὶ τὸ μέσον τῆς κοιλάδος λείψανα ἀρχαίου τείχους φαίνονται, καὶ ὑπεράνω τῶν χωρίων Ζαγορίνη καὶ Γρίβιανη κυκλώπεια τείχη σώζονται.

Ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ἱστορίᾳ τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ Κ. Ἀραβαντινὸς πραγματεύεται περὶ τοῦ ἀπαρχιδειγματίστου πατριωτισμοῦ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης, δι' οὗ ἡ πόλις αὐτῶν καίτι βρβάρως ὑπὸ τῶν βρβάρων τυραννουμένη, ὑπερείχε πατῶν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, κεκοσμημένη οὕσα ὑπὸ γυμνασίων, νοσοκομείων, βιβλιοθηκῶν καὶ ναῶν, ὧν ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος καὶ ἡ λαμπρότης ὑπεξέκειεν ἐνίοτε τὸ αἰετοτε ἐντεταμένον ἔχθος τῆς βρβάρου κατακτητικῆς φυλῆς. Ταῦτα πάντα ἐγίνοντο διὰ τῶν χρημάτων τῶν ὑπὸ τῶν εὐκαταστάτων πολιτῶν κληροδοτούμενων, τὰ δὲ κληροδοτήματα ταῦτα παρακτετίθεντο εἰς τὰς τραπέζας τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων, ὅπως καίτι μακρὰν τῆς ἀπληστίας τῶν τυράννων· ἀλλ' ἀτυχῶς μέγα μέρος αὐτῶν ἤφηνισθη (1). Ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν Γυμνασίων διατηροῦντο χειρόγραφα τινὰ οὐχὶ ἀνάξια τῆς προσοχῆς τῶν περὶ τὴν θεολογίαν καὶ τὰ γράμματα ἀσχολουμένων. Ἐν δὲ τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μητροπόλεως ἐφυλάττοντο καὶ τινὰ ἀνωνύμων συγγραφέων, ἅτινα ἤθελον συντελέσει εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῆς Ἡπείρου· ἀλλὰ πάντα ταῦτα, δυνάμενα πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ μαρτυρήσωσιν ὅτι ἐμαράνθη μὲν, οὐδέποτε ὅμως ἐσβέσθη ἡ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ἔγειναν παρανάλωμα τοῦ πυρός, ὅτε ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς τὴν πόλιν ἐνέπρησεν. Ἐκ τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ταύτῃ χειρογράφων οἱ ἄρχοντες τῆς πολιτείας, τοῦτέστιν οἱ πρόκριτοι τῆς κοινότητος, ἔκρινον εὐλογον νὰ δημοσιεύσωσι διὰ τοῦ τύπου τὴν ἐν Περσίᾳ περιήγησιν, ἥτοι τὰ Περσικὰ εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν γεγραμμένα τοῦ ἐκ τοῦ ἀρχαιοτάτου οἴκου Ἀναστασίου Σουγδουρῆ, ἀλλὰ γνωρίζοντες τὸ φιλύποπτον τοῦ τυράννου, καὶ ἐννοοῦντες ὅμα ὅτι ἄλλοι, εὐρίσκοντες τὸ συμφέρον αὐτῶν εἰς τὴν δουλείαν τοῦ ἀτυχοῦς ἔθνους ἡμῶν, ἠγωνίζοντο παντὶ σθένει νὰ ἐλαττώσωσι τὴν ἡλιθιότητα τῶν τυράννων ἡμῶν, καὶ ἐπειρῶντο διὰ παντοίων μέσων νὰ καταστήσωσι προσηκτικὸν τὸν Φίλαριν τῆς Ἡπείρου εἰς πᾶν ὅτι ἡδύνατο νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὸ αἶσθημα τῆς ἀνεξαρτησίας εἰς τοὺς δούλους Ἑλληνας, ἀνέβρινον τὴν δημοσίευσιν εἰς αἰσιωτέραν ἐποχὴν. Ἐδικιοῦτο ὁ φόβος τῶν προϋχόντων τῆς πόλεως, διότι κατ' ἐκείνην

(1) Σουθενᾶ μεταβιβλῆ ἐστὶ τῆς Σλαβικῆς· λέξιως Σουθενᾶ, ψυχρὸς σηματοῦστος· πιθανὸν δὲ ὅτι καὶ μία ἐκ τῶν ἀρθονωτέρων πηγῶν τοῦ Τομάριου διὰ τὸν λόγον τοῦτον Σουθενικὸν καλεῖται. Ἰσως δὲ ἐκ τῆς λέξεως σούδας, αὐλακα ὃ διώρυγα σηματοῦστος, ἀγνωστοῦ μὲν ἐν Ἡπείρῳ, συνήθους δὲ εἰς ἄλλα τῆς Ἑλλάδος μέρη, αἱ δημοτικαὶ αὗται παρήχθησαν. Σημειωτέον ἐν τούτοις, ὅτι ἐν Ζαγορίῳ ἔστι ὅμα χωρία ἔχουσι ὀνομασίαν Ἑλληνικὴν. Ἡ χώρα αὕτη ἐκλήθη Ζαγορίον, τοῦτέστιν ὑπερόρια, καὶ Ζαγόρια, ἐκ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διότι ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, κόψας ἐκ τῆς αὐτοκρατορικῆς γῆς, λέγει ὁ Κεδρηνὸς (τόμ. I σελ. 788) ἰδωρῆκετο εἰς τὸν ἄνακτα τῶν Βουλγάρων Τέρβελιν τὰ νῦν καλούμενα Ζαγόρια. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν κατανόμασαν Ζαγορίαν οἱ Βούλγαροι καὶ τὴν νῦν οὕτω καλούμενην. (Κεδρηνὸς τόμ. 2. σελ. 153.)

(1) Διὰκοίμι καὶ ἐπέκεινα χιλιάδες Ἑντικῶν χρότων, κληροδοτήσιν κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τοῦ λαμπροῦ οἴκου τῶν Μπαουτζίκων ἀπωλέσθησαν, εἴτε οἱ Γάλλοι κατέλαβαν τὴν τῆς Ἑντίας δημοκρατίαν. Γνωστὸς μοι Ἰωαννίτης ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβων ἐνήνοχη διὰ τοῦ στρατηγοῦ Σαβασσιάνη, πρέσβους τῆς Γαλλίας, ἵνα σπῇ τὸ κληροδοτήμα τοῦτο τῆς δούλης πόλεως, δυνάμει τοῦ Αὐτοκράτορος Ναπολέοντος τοῦ Μεγάλου. Ὑπεσχίθη μὲν ὁ Ναπολέων νὰ δοκιμάσῃ τὴν Ἑλληνίδα πόλιν μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του (ἐτύγχανεν ἤδη κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἐκστρατείας), ἀκολουθῶς δὲ οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ το πλείστον μέρος τῶν ἐν Βιέννῃ κληροδοτημάτων ἤφηνισθησαν.

τὴν ἐποχὴν φρικώδεις τυραννικαὶ πράξεις ἐν βραχυῇ χρόνῳ συνέβησαν· ἡ περὶ αὐτὰς εὐχὴν τινα γράψας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἔθνους ἡγούμενος ἐκ τῆς μονῆς τῆς Ἀρτζίστας διὰ τρομερῶν βασάνων ἀνῆρέθη· τοῦτ' αὐτὸ ἐπαθε καὶ διδάσκαλός τις τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Τρίκκης. Ὁ δὲ Γυμνασιάρχης Ἀθανάσιος Παλίδας διέτρεξε κίνδυνον μέγαν (1). Ἠδυνάμην νὰ προσθέσω ἐνταῦθα διάφορα γεγονότα χρήσιμα κυρίως εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως λαβόντα χώραν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων, ἣν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ ταῦτα δὲν δύνανται νὰ ἀποτελέσωσι μέρος τῆς παρούσης μελέτης, ἀντὶ δὲ παραμυθίας ἀγανάκτησιν καὶ φρίκην μοὶ διεγείρουσι, καταπαύω τὴν συγγραφὴν.

ΛΑΒΕΙΟΣ ΠΑΛΙΔΗΣ.

ΓΛΩΣΣΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

—000—

Ἀξιότιμε κύριε!

Γλωσσογραφικὰς τινὰς προσθήκας καὶ περὶ τῆς ῥήσεως ἐπὶ τοῦ ἀξιολόγου Γλωσσίου τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς, τοῦ δημοσιευθέντος ὑφ' ὑμῶν ἐν τοῖς 186-191 φυλλαδίοις τῆς *Πανδώρας*, καθ' ὅσον μάλιστα ἀφορᾷ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει χρῆσιν, ἔχων ἐκ τοῦ προχείρου συνειληγμένας ἐπὶ τοῦ παρόντος, διευθύνω τάχτας πρὸς ὑμᾶς. Ἄν δὲ θεωρηθῶσιν ἄξιαι τῶν στήλων τῆς *Πανδώρας*, ἢ μὴ, τοῦτο παρ' ὑμῶν καίται· ἐν τούτοις καὶ αὐταί, εἰ καὶ ἐλάχισται, ὀφείλονται εἰς ἡν ἐδώκατε οὐχ ἥττον καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ ὠθησιν, προτρέποντες τοὺς δυνάμενους εἰς τοῦτο, πρὸς συναρμολόγησιν ἐν κειρῷ

(1) Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπέστρεψεν ἐκ Λονδίνου ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ ἀποσταλὴς Ἀσιάτικος Ὀθωμανὸς Σαῖδ-Ἀχμέτ καλούμενος, ὁστις ἀποκαταστημένος ἦν ἐν Ἀμφίπολιν. Ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς διενεῖχε ν' ἀποστείλῃ Ἑλληνὴν τινα εἰς Ἀγγλίαν, ἀλλ' ἐπεδείχθη αὐτῷ ὁ Ὀθωμανὸς οὗτος, ὡς νοσηρότερος τῶν ὁμοθρήσκων του, καίτοι μὴ γνωρίζων μήτε τὴν Εὐρώπην μήτε Εὐρωπαϊκὰν τινα γλῶσσαν. Ἐφερὲ δὲ οὗτος εἰς τὸν Ἀλῆ-Πασᾶν τὸ σῶγγραμμά τοῦ Δόκτορος Ὁλλάνδου (H. Holland, *Travels in Albania and Greece*). Ἐν τῇ συγγράμματι τούτῳ ὁ περιηγητὴς καταχέρις τὴν συνομιλίαν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Α. Παλίδου, ἐν ᾗ ὁ Γυμνασιάρχης τῶν Ἰωαννίνων ἀπεύθυνε παράπονα εἰς τὸν Ἀγγλὸν περιηγητὴν κατὰ τῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀσπλαγχνίας τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης εἰς τὰ ἀπερίγραπτα δεινὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Μέρος τοῦ συγγράμματος τούτου μετεφράσθη καὶ ἐνεχειρίσθη εἰς τὸν Ἀλῆ-Πασᾶν οὗτος δὲ μὴ δυνάμενος ν' ἀναγνώσῃ, εὐκόλως, παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀθανάσιον Λιδωρίκην, διατάξας νὰ τὴν ἀναγινώσκῃ εἰς ὁρισμέναις ὥραις ἐνώπιόν του. Ὁ δὲ Λιδωρίκης προαναγινώσκων τὸ χειρόγραφον ὅπως εὐκολύνεται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἐνώπιον τοῦ τυράννου, ἐνόησεν ὅτι ὁ Παλίδας ἤθελεν ἀποθάναι εἰς τὰ βασανιστήρια ἵαν ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς ἤκουε τὴν μετὰ τοῦ Ἀγγλοῦ συνομιλίαν αὐτοῦ. Ὅθεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ὑπεκφυγὼν παρέλιπε τὴν σελίδα, ἐν ᾗ αὐτὴ ἀναγεγραμμένη ἦν· καὶ εὖτοις ὁ ἀγαθὸς τύχῃ Γερμανιστὴς τῆς Ἑλλάδος μετὰ μεγίστου κινδύνου τῆς ἰδίας ἐπέβλεψε τὸν Παλίδα ἴσως.

ὑπὸ δοκιμωτάτου καὶ ἐμπεριθοῦς καλῶμεν τῆς Γλωσσογραφικῆς ἱστορίας τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς, τοῦ ἀνεκτιμήτου τούτου θησαυροῦ τῆς καθομιλουμένης.

Ἀμελέτητα. Δι' οὗ λόγον ὀνομάζονται οὕτως ἐν Σπέτσαις τὰ ἀγγοῦρια, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὀνομάζονται πολλαχοῦ τῆς Τουρκίας καὶ *ἀμείλητα*· διὰ τοῦτο καὶ ὅσάκις ὁ ὄχλος ἀναγκάζεται νὰ ἀναφέρῃ τὰ τοιαῦτα, ἐξαιτεῖται συγγνώμην ὅθεν καὶ ἡ συνήθης φράσις μετ' αὐτῶν· *Ἐν Σωζοῦπόλει, ὡς πληροφοροῦμαι, ἐπὶ τὸ ἀστειότερον λέγονται παράξενα.*

Ἀνάγνυμα. Τὸ ἱστορούμενον ὅτι γίνεται ἐν Μάνῃ περὶ κολικοπόνου, γίνεται καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῶν βρεφῶν μάλιστα, ὅσάκις, ὡς συνήθως λέγομεν, τὰ πιάγη πότος.

Ἀποφάνηκε. Ἐκτός τῆς σημειουμένης σημασίας, ἐν Κωνσταντινουπόλει οὕτω τριτοπροσώπως λαμβάνεται καὶ ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ ἐφάνη· *δὲν τὸν ἀποφάνηκεν ὁ δρόμος*, κτλ.

Ἀφίνω. Ἡ φράσις τὸν ἄφησε πρόσωπον ἐδικοῦν του, ἥτοι ἀντιπρόσωπόν του, λέγεται καὶ τὸν ἔλαμε πρόσωπον· ἀλλ' ἡ τελευταία σημαίνει μεταφορικῶς καὶ τὸν ὑπεδέχθη δύσαρέστως.

Γάτα. Εἰς τὴν φράσιν ἔμεικεν ὡς γάτα *ζηματισμένη*—κατησχυμένος, προσθετέον καὶ τὴν φράσιν· *ὡσὰν βρεγμένη γάτα.*

Ἐρημάζω. Ἡ λέξις αὕτη ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὐ μόνον μεταβατικῶς λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ θέρειν ἀνηλεῶς μεταφορικῶς, ἀλλὰ καὶ ἀμεταβάτως ἀντὶ τοῦ μένειν ἔρημον, καὶ ἐπομένως ἐστερημένον συγγενῶν, ὡς ἀποθανόντων αὐτῶν. *Ἐρημάζει τὸ σπῆντί του· ὅθεν καὶ ἐπὶ κατάρας νὰ ῥημάξῃ.*

Εὐγῆκα. Τὴν φράσιν *εὐγῆκα* τρεῖς φορές, ἐπὶ τῶν ἐχόντων εὐκαιριότητα λεγομένην, συνειθίζει ἐνταῦθα ὁ λαὸς νὰ ἐκφράζῃ καὶ ἄλλως· *εὐγῆκα τρία χέρια ἀντὶ τοῦ κενώσεις, ὡς καὶ τὸν ἡλθαι τρία χέρια*, κτλ.

Καματερός. Λέγεται καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων δραστηρίων καὶ ἀδύκων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἀκαμάτης.

Κατσιποδιάζω. Τοῦτο ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν λέγεται μόνον ἐπὶ τῶν ἐλαττωμένων τὴν ἀξίαν ἢ καὶ τὴν περιουσίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ὑπ' ἀσθενείας τινὸς καταμαραινομένων, καὶ κατίσχνων γενομένων.

Κοιλόρρανον. Συνήθης καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ λέξις.

Κορτός. Συνήθης ἡ χρῆσις τοῦ *κορτός* ἀντὶ τοῦ ὀλίγου ἐπὶ τῆς φράσεως μάλιστα *κορτός γοῦς*, λεγομένης ἐπὶ τῶν ἀνοήτων.

Λαδικόν. Μεταφορικῶς ἀντὶ τοῦ γραΐδιον, εἴτε κυράτσα, ὡς συνεθίζεται ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ξελογιάζω. Ἐν Κωνστ. *Ξελαγιάζω*, ὅθεν καὶ *ξελαγιασμένη*.

Ξετραχηλισμένος. Ἀντὶ τοῦ ἐκ (τε) τραχηλισμένος, συνήθως μετὰ τοῦ γυμνός· *γυμνός καὶ ξετραχηλισμένος*.